

mokraciji procedura usporava efikasnost, dok je u autokracijama moć koncentrirana; ~~između, nego u autokratskim rešimima i c)~~ demokratski su poreci poliarhični: moć je difuzna i usitnjena, a među njenim subjektima i oblicima često se uspostavlja sukob. Svi ti prigovori, o nemogućnosti vladanja demokracije, vode u autoritarna rješenja, a odgovor na to može biti jačanje moći vlade nasuprot parlamenta, ili ograničenje moći većine.

Na kraju svog 17. eseja Bobbio kaže da je demokracija nadvladala prigovore liberala: postupno, ali neumitno je ukinula političku diskriminaciju i uvela opće pravo glasa. Ali, u demokratske institucije danas su ugrađeni liberalni zahtjevi za maksimalnom mogućom slobodom pojedinca i za nepovredivost njegovih temeljnih prava, iz kojih proizlazi i sama država. Sukob liberalizma i demokracije, kaže Bobbio, bio je sukob između »zahtjeva liberala za državom koja bi vladala što je moguće manje i zahtjeva demokrata za državom u kojoj bi vlast u što većoj mjeri bila u rukama građana« (str. 114). To je sukob pozitivnog i negativnog razumijevanja slobode, a pri svakom sudaru s autokratskim tendencijama, liberalizam i demokracija su saveznici.

Urednica knjige uvrstila je u ovo izdanje i esej »Vlast ljudi ili vlast zakona«, koji je prenesen iz Bobbiove knjige *Budućnost demokracije*. To je svakako bio dobar potez, jer se sadržaj tog eseja potpuno uklapa u osnovnu tendenciju prevedene knjige *Liberalizam i demokracija*. A ona je jasna: knjiga na jednostavan način, sažeto i argumentirano, sasvim upotrebljivo za studente politologije, kao i za one koji su u njoj već stručnjaci, definira dva pojma, koje se slobodno može uvrstiti među temeljne i najspominjanije pojmove političke znanosti, i političkog govora općenito. Nije pritom pretjerivanje konstatacija Vesne Pusić zapisana na XVI. stranici predgovora: »Nigdje, kao u ovoj seriji eseja Norberta Bobbija nije tako jasno prikazana složena i vrlo osjetljiva ravnoteža između slobode pojedinca i efikasnog funkcioniranja

države.« U suvremenim hrvatskim okolnostima, u kojima su i liberalizam i demokracija stvo, prevodenje ove Bobbiove knjige je hvale vrijedno. Sa stanovišta biblioteke Erasmus, »kojoj su urednik i izdavač namijenili veliku ambiciju da sistematski objavljuje djela koja će pomoći uspostavljanju i napretku demokratske kulture u Hrvatskoj« (kako piše u predgovoru prvoj knjizi ove biblioteke Slavko Goldstein), njeno bi objavljivanje moglo biti pun pogodak.

Dejan Jović

Recenzija

Mato Artuković

*Ideologija srpsko-hrvatskih sporova*

(Srbobran 1884—1902)

Zagreb, »Naprijed«, 1991.

Srbijanski »istoričari« neizrecivom su upornošću zaranjali u meka mjesta hrvatsko-srbijanskih i srpskih odnošaja, vraški se trudeći pokazati sporne točke hrvatske povijesti kao dokaze sotonizacije i proizvodnje kolektivne nelagode. Istraživači poput Vasilija Đ. Krestića i po ideji i programu njemu sličnih intelektualnih trabanata, sačinše intelektualni napatuk ove krvave političke drame, koja se eto nesmanjenom žestinom odigrava pred našim očima, kao posljednji čin velike povijesne zablude, utemeljene na ideji političkog konkubinata, unijatskih te hegemonističkih zasada, dakle kao kraj posvema nemoguće političke sinteze, u kojoj se od početka osjećao zadah imperijalnog uma.

Skućeni raznorodnim razlozima, hrvatski povjesnici i *politolozi* ozbiljnije su mogli iskoračiti u posao raskrinkavanja velikosrbijanske ideje tek kulminacijom srbijanskog barbarogenija. Odjednom se na našem knjižarskom nebu pojavilo nekoliko analitičkih i

dokumentarističkih, a za drugu stranu nedvojbeno kompromitantno razotkrivajućih ili raskrinkavajućih knjiga. Mislim na radove objavljene 1990. i 1991. godine, a među njima izdvajam ponovljeno izdanje Südländova ili Pilarova *Južnoslavenskog pitanja* (Varaždin, HDS, 1990), zatim djelce pisca ovih skromnih redaka *Srbijanski masovni pokret i hrvatsko pitanje* (Zagreb, »Globus«, IMIN, HIM, 1991). Tu su i: *Izvori velikosrpske agresije: Rasprave / Dokumenti i kartografske priloge* (Zagreb, Školska knjiga, 1991, te ova knjiga Mate Artukovića, u kojoj autor analizira velikosrbijansku ideju na primjeru lista *Srbobran*.

Glasilu se počelo tiskati u Zagrebu 1884, a potrajalo je do skandalozne 1902, odnosno *Do istrage vaše ili naše*, koja je ozbiljno najezila ondašnju hrvatsku političku javnost i urezala se u kolektivno pamćenje. Ugašućem starog 1902. pojavio se *Novi Srbobran*, da bi se od 1907—1914. pojavljivao pod starim nazivom, kako to stoji u jednoj enciklopedijskoj natuknici.

Djelatnost »Srbobrana« u najužoj je vezi s ideologijom Srpske samostalne stranke u banskoj Hrvatskoj, što je zapravo i predmet Artukovićeve istraživanja. U prva dva poglavlja (Pregled političke stvarnosti i Društveni i politički problemi Hrvatske u *Srbobranu*) on podastire prilike unutar srpskog političkog korpusa, zatim prikazuje radanje *Srbobrana*, oblikovanje Srpske samostalne stranke, dakle, društveni i politički kontekst ideologije te stranke (u daljnjem tekstu »Samostalaca«).

Odmah valja skrenuti pozornost na ekskluzivistički karakter ideologije posredovane na stranicama politički narcisoidnog *Srbobrana*. Ista se pokazuje u kategorijama historicizma, tradicionalizma političkog romantizma ili *tradicionalnog konzervativizma*, u kojemu se kosovski mit eksponira kao vrhunac romantičke svijesti. Sastavnicu tog historicizma čini snažna vjera u kult predaka i njihovo »junaštvo«, inače stvarne ambivalencijske provenijencije, jer su se porazi uvijek slavili ili pretvarali u pobjede. Historici-

stička svijest zanosila se zaslugama predaka u obrani »Jevrope«, koji su »Jevropu spasili od najezde Turaka«. Svakako je to ideja *grandomanije*, ili pretjerano dobrog i visokog mišljenja o sebi, koje zaboravlja kolektivnu inferiornost, kao izvorište vlastite nesretne egzistencije.

Artuković naširoko prikazuje primjere Lazićevih neukusnih pretjerivanja na stranicama *Srbobrana*. Da je Lazić kao stvarna osoba *Srbobrana* ili kao politička metafora pretjerivanja podosta pretjerao u grandomanijskom zanosu, govori i primjer o Srbima koji su se za gradnje kule babilonske ili »avilonske« zatekli u Mezopotamiji, a vrhunac njegova pretjerivanja svakako je onaj o Isusu Kristu, zapravo Srbinu. *Srbobran* je bio inficiran antisemitskim pojmovima (*antisemitizmom*), o čemu Artuković piše na dva mjesta u knjizi, te političkim i kulturnim *unijatzmom*.

Ova ekskluzivistička ideologija promicala je kulturu Istoka, niječući hrvatski zapadni kulturni krug, svjesno posvajajući hrvatsku kulturnu baštinu. Posvajanje je bjelodano na primjeru Vukova »Kovčežića« i nebuloznim skrajnostima »Samostalaca« o Gunduliću, Boškoviću, Kačiću, Reljkoviću, kao »pripadnicima« srpskog naroda. Gundulić je u toj posvajačkoj matrici ne samo »Srbin«, već zapravo »veliki Srbina«, koji je o srpskim likovima pisao s ljubavlju kojom može samo Srbin pisati (str. 154). U te krajnosti spada srbobranska interpretacija Dubrovnika, kao »srpskog grada« ili o »srpskim zemljama« Dalmaciji, Lici, Slavoniji, Bosni i Hercegovini, Makedoniji, Kosovu. Kao što se vidi, ništa se tu nije promijenilo.

Život *Srba u jednoj državi* misao je vodilja *Srbobrana*. Istovremeno se niječe svaka ideja hrvatske državnosti, s temeljnim srbobranskim pitanjem o mogućnosti velike Srbije tj. »hoće li je biti ili neće?« (str. 198). *Srbobran* je velikim žarom širio ideju *ugroženosti*, pa je danas daleko jasnije odakle su radikalne i sofisticirane vode Srba u Hrvatskoj izvukle ovu ideju.

Na kraju knjige, koja uvelike upućuje na ideološkijske revivale kod Srba u Hrvatskoj, Artuković se osvrće na šovenski i ekskluzivistički tekst Nikole Stojanovića *Srbi i Hrvati* iz 1902, otiskan na stranicama *Srbobrana* (Artuković ga donosi u izvorniku), kao prenijeti pamflet iz *Srpskog Književnog Glasnika*. Knjiga koja se strogo drži povijesne znanosti i svih pravila zanata, htjela ili ne, ipak korespondira s aktualnom političkom zbiljom, utoliko što osvjetljava strukturalne elemente srpske nacionalne ekskluzivističke ideologije, koji su bliski sadašnjoj nacionalnoj ideologiji Srba u Hrvatskoj. Tko sumnja u ovaj iskaz, neka se slobodno uvjeri u njegovu istinitost čitanjem ove znanstveno utemeljene knjige.

*Andelko Milardović-Ivanković*

#### Osvrt

### Hrvatsko politološko društvo primljeno u međunarodno udruženje za političku znanost (IPSA)

»Hrvatsko politološko društvo« postalo je redovnim članom »Međunarodnog udruženja za političke znanosti« (International political science association — IPSA) odlukom Izvršnog odbora IPSA-e donijetom u Chicagu 2. rujna 1992.

Činjenica međunarodno-pravnog priznanja Republike Hrvatske i njezina primitka u Ujedinjene narode bila je nužan, ali ne i dovoljan uvjet ulaska HPD u svjetsku organizaciju politologa. Hrvatska politička znanost svojim institucionalnim (Fakultet političkih znanosti, časopis *Politička misao*, biblioteka *Politička misao* i Hrvatsko politološko društvo, Odjel za politologiju Matice hrvatske) i izvaninstitucionalnim djelovanjem (osobni znanstveni i stručni rad politologa) predstavlja konstituiranu znanstvenu disciplinu o kojoj je rasprava o njezinoj

opravdanosti, predmetu, ciljevima i metodama, zaključena. Politologija u Hrvatskoj danas neizostavan je dio korpusa društvenih znanosti, a primitak u IPSA znači međunarodnu verifikaciju dosegnutog stupnja njezina razvoja.

Hrvatsko politološko društvo osnovano je pri Fakultetu političkih znanosti 26. prosinca 1966, a prvi predsjednik Društva bio je prof. dr. Leon Geršković. Proteklih desetljeća ciljevi društva nisu se bitno izmijenili: razvoj politologije kao znanosti i struke, razvoj politološkog obrazovanja, političkog sudjelovanja i kulture, suradnja s drugim znanstvenim organizacijama i institucijama itd.

Premda s relativno malobrojnim članstvom HPD je značajno pridonijelo razvoju hrvatske političke znanosti i struke. Održavanjem mnogobrojnih znanstvenih i stručnih skupova i rasprava, Društvo je stvaralo uvjete za znanstvenu komunikaciju i afirmiralo politološku misao u znanstvenoj, stručnoj i političkoj javnosti. Afirmirajući svoju struku, ono je doprinosilo i razvoju demokratske političke kulture. Ove godine Fakultet političkih znanosti u Zagrebu obilježava trideset godina postojanja. Primitak hrvatskih politologa u svjetsku znanstvenu zajednicu priznanje je hrvatskoj politologiji i politolozima.

Hrvatski politolozi su već niz godina aktivni sudionici u djelatnostima i organima IPSA. Redovito sudjeluju na svjetskim kongresima IPSA, okruglim stolovima (međunarodni okrugli stol IPSA »Interesi i politika« održan je u Zagrebu 1985. godine), a prof. dr. Inge Perko-Šeparović u dva mandata bila je izabirana u Izvršni odbor IPSA. IPSA okuplja više od 40 nacionalnih i regionalnih politoloških organizacija, a njezin je cilj razvoj politologije kao znanstvene discipline i struke. IPSA organizira kongrese i savjetovanja, izdaje znanstvene časopise i stručne publikacije, pruža referalne i bibliografske usluge, koordinira međunarodne istraživačke projekte i na mnoge druge načine pomaže nacionalnim politološkim udruže-